

Διεθνές μεταπτυχιακό - μεταδιδακτορικό σεμινάριο με θέμα «Χειροτονία των γυναικών και Ορθόδοξη θεολογία», που οργανώνει το Κέντρο Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών «Μητροπολίτης Παντελεήμων Παπαγεωργίου» στη Θεολογική Σχολή του ΑΠΘ, υπό την καθοδήγηση του ομότιμου καθηγητού κ. Πέτρου Βασιλειάδη και της Αναπληρώτριας Καθηγήτριας κ. Νίκης Παπαγεωργίου.

**Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΤΕΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟ**

**Δρ. Ειρήνη Αρτέμη
PhD & MA Θεολογίας
Θεολόγος - Φιλολόγος**

Ελλογιμώτατοι κύριοι καθηγητές, Αγαπητά μέλη του διεθνούς μεταπτυχιακού - μεταδιδακτορικού σεμιναρίου με θέμα «Χειροτονία των γυναικών και Ορθόδοξη θεολογία» Χριστός Ανέστη!

Ευχαριστώ πολύ τον καθηγητή κ. Βασιλειάδη, ο οποίος μου έκανε την τιμή να με προσκαλέσει απόψε να είμαι ομιλήτρια στο σεμινάριο αυτό που παρακολουθούν τόσο σπουδαίοι επιστήμονες αλλά ακόμη περισσότερο έχουν από το βήμα του μιλήσει τόσο διακεκριμένοι επιστήμονες.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η θέση της γυναίκας στο Χριστιανισμό πολλές φορές έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις με ποικίλες αντιδράσεις. Πολλοί είναι εκείνοι που ως συντηρητικοί τονίζουν ότι η θέση της γυναίκας πρέπει να είναι περιορισμένη έως ανύπαρκτη, ενώ άλλοι πιστεύουν ότι πρέπει να έχει έναν πιο ενεργητικό ρόλο. Οι συζητήσεις μεταξύ των θιασωτών των δύο αυτών διαφορετικών απόψεων για το ρόλο της γυναίκας πολλές φορές καταλήγουν σε έντονες διαφωνίες, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που φτάνουν σε σημείο αλληλοκατηγοριών και αναθεμάτων.

Η άποψη που έχει ο κάθε χριστιανός, εάν στηρίζεται σε ορθά επιχειρήματα είναι σεβαστή ή οφείλει να είναι σεβαστή για τον άλλο συνομιλητή του έστω και σε κάποιο βαθμό. Σε αυτήν την εισήγηση θα αποφύγουμε να εκφράσουμε την προσωπική άποψη για το θέμα αυτό, αλλά θα αφήσουμε τα πατερικά κείμενα έως και του 5^{ου} αιώνα να μιλήσουν για τη θέση της γυναίκας. Άλλωστε στην Ορθοδοξία πάντα ο δρόμος που πρέπει να ιχνηλατούμε τη θεολογική μας σκέψη οφείλει να βασίζεται στην Αγία Γραφή, στα κείμενα των Πατέρων και των Συνόδων – Τοπικών και Οικουμενικών-και στην Παράδοση της Εκκλησίας μας.

1. Η θέση της Γυναίκας από την Παλαιά στην Καινή Διαθήκη.

Ο Θεός στην Παλιά Διαθήκη έπλασε τη γυναίκα ως «βοηθό»¹ του άνδρα, ισάξια με εκείνον με σκοπό και οι δύο μαζί να πετύχουν το «καθ' ομοίωσιν», δηλαδή τη θέωση. Η πορεία προς το «καθ' ομοίωσιν» διακόπτεται εξαιτίας της παρακοής των Πρωτοπλάστων απέναντι στην εντολή του Θεού: «και ένετείλατο Κύριος ο Θεός Αδάμ από παντός ξύλου του εν τω παραδείσῳ φαγή, από του ξύλου του γινώσκειν καλόν και πονηρόν, ου φάγεσθε απ' αυτού»². Η παραβίαση του θείου λόγου έφερε τον πνευματικό θάνατο των ανθρώπων, δηλαδή την απομάκρυνσή τους από το Θεό.

Ο τελευταίος επιλέγει νέους τρόπους θεραπείας για το αγαπημένο του δημιούργημα. Ένας από αυτούς είναι και η υπαγωγή της γυναίκας στον άνδρα με σκοπό την εσχατολογική πραγμάτωση της βασιλείας του Θεού μέσα σε έναν ανακαινισμένο κόσμο, καθαρό από κάθε ρύπο αμαρτίας³. Η γυναίκα υπάγεται⁴ στον άνδρα όχι ως δούλος αλλά ως βοηθός του. Αυτό αναλύεται με απλό και γλαφυρό τρόπο από τον Ιωάννη το Χρυσόστομο: «Κατά πάντα (η γυναίκα) τω ανθρώπῳ (τω Αδάμ) όμοιον, δυνάμενον, εν τοις καιροίς αυτώ και τοις αναγκαίοις την ζωήν τα της βοηθείας εισφέρει»⁵. Την παραπάνω άποψη υπογραμμίζει και ο καθηγητής Πατρώνος «η γυναίκα είναι «βοηθός» του άνδρα με μια έννοια σωτηριολογική»⁶. Οφείλει, λοιπόν, η γυναίκα να είναι βοηθός, συμπαράστατης και συμπορευτής του άνδρα στη δύσκολη πορεία για τελείωση και ένωση με τον Θεό. Για το λόγο αυτό χαρακτηριστικά ο Παύλος λέει «Ηγίασται ό άνήρ ό άπιστος έν τῇ γυναικί, καί ήγίασται ή γυνή ή άπιστος έν τῷ άνδρί»⁷. Δηλαδή η γυναίκα γίνεται «βοηθός» σωτηρίας για τον άνδρα και ο άνδρας, παράλληλα, γίνεται «βοηθός» σωτηρίας για την γυναίκα.

¹ Γεν. 2, 20.

² Γεν. 2, 16-17.

³ Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Περί του τας κανονικάς μη συνοικείν ανδράσι* 9, PG 47, 594.

⁴ Το ρήμα «υποτάσσομαι» αναφερόμενο σε γυναίκες, ίσως ξινίζει κάπως στα αυτιά πολλών ανθρώπων. Μα υποταγή δεν σημαίνει τυφλή υπακοή. Και δεν είναι υποχρέωση της γυναίκας αποκλειστικά το να υποτάσσεται. Ο ίδιος ο απόστολος Παύλος λέει στους χριστιανούς ότι πρέπει να είναι «υποτασσόμενοι αλλήλοις εν φόβω Χριστού.» (Προς Εφεσίους 5, 21). Δηλαδή όχι μόνο οι γυναίκες οφείλουν υποταγή στους άνδρες, αλλά και οι άνδρες στις γυναίκες! Επιπλέον, είμαστε βέβαιοι πως πολλοί δεν γνωρίζατε ότι σύμφωνα με την Αγία Γραφή, η γυναίκα είναι το «αφεντικό» του σώματος του άντρα της: «Η γυνή τού ιδίου σώματος ουκ εξουσιάζει, αλλ ο άνήρ' ομοίως δε και ο άνήρ τού ιδίου σώματος ουκ εξουσιάζει, αλλ η γυνή (Α Κορ. 7, 4)».

⁵ Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Εις Γένεσιν*, Ομ. 15, PG 53, 122Α.

⁶ Γ. Πατρώνου, *Ο γάμος στη θεολογία και στη ζωή*, Αθήναι 1981, σ. 27. Πρβλ. Π. Τρεμπέλα, *Δογματική Γ'*, εκδ. ο Σωτήρ, Αθήναι 1981, σ. 324.

⁷ Α' Κορ. 7: 14.

Δυστυχώς η κοινωνία των ανθρώπων στην Παλαιά Διαθήκη δεν απέδωσε στη γυναίκα την ισοτιμία που της δόθηκε από το Θεό απέναντι στον άνδρα⁸. Τόσο από πλευράς κοινωνικών όσο και θρησκευτικών δικαιωμάτων η θέση της βρισκόταν στο περιθώριο, ως άνθρωπος δεύτερης κατηγορίας, ως ανίερη⁹. Φυσικά, επειδή σε κάθε κανόνα υπάρχουν και οι εξαιρέσεις, έτσι μέσα από τα κείμενα της ΠΔ εμφανίζονται γυναίκες που είχαν εξέχουσα θέση μέσα στο κοινωνικό και θρησκευτικό πεδίο, αποδεικνύοντας περὶτρανα ότι η χάρη του Θεού δεν κάνει διακρίσεις σε άνδρες και γυναίκες. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις προφήτιδων αλλά και κριτών ακόμη γυναικών, όπως η Μαριάμ, η Δεββώρα, η Ολδά και η Ιαήλ¹⁰. Επίσης, όλοι θυμούνται τη σπουδαία θέση που είχαν ή που απέκτησαν στην κοινωνία του Ισραήλ της ΠΔ., γυναίκες όπως η Σάρρα, η Ρεβέκκα, η Ραχήλ, η Δεββώρα, η Ρούθ, η Εσθήρ και πολλές ακόμα άλλες. Μέσω των γυναικών αυτών ο Θεός έδειξε ότι για εκείνον «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. εἰ δὲ ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραὰμ σπέρμα ἐστὲ καὶ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι»¹¹.

Το ερώτημα, όμως που γεννᾶται στο νου μας είναι γιατί αφού ο Θεός δημιούργησε και δεχόταν τη γυναίκα ισότιμη με τον άνδρα, η κοινωνία των Ισραηλιτῶν μέσα από τα κείμενα της ΠΔ την θεώρησε κατώτερη από αυτόν; Ο λόγος είναι απλός η επίδραση των διαφόρων κοινωνικών συνθηκών ήταν η βασική αιτία που όρισαν την κατωτερότητα της γυναίκας στην κοινωνία και στη θρησκεία ἐναντι εκείνης που δόθηκε στον άνδρα¹². Εξάλλου η κοινωνία της ΠΔ ήταν πατριαρχική και όχι μητριαρχική¹³, αφού η γυναίκα ήταν αναγκασμένη να μένει στην οικογένεια για την ανατροφή των τέκνων, την επίβλεψη των δούλων, τις εργασίες του σπιτιού, ενώ ο άνδρας ήταν υποχρεωμένος να εξασφαλίσει τα αναγκαία για την επιβίωση της οικογένειάς του¹⁴.

Με τον ερχομό του Χριστού τα πράγματα αλλάζουν. Ο Χριστός όχι μόνο διακηρύττει την ισότητα όλων των ανθρώπων¹⁵ αλλά με τη

⁸ Εξ. 20,17. 21,5. Αριθμ. 27, 1-11, Δευτ. 21, 22. 16, 16. Λευτ. 21, 1-5.

⁹ Αριθμ. 27, 1-11, Δευτ. 21, 22. 16, 16. Λευτ. 21, 1-5.

¹⁰ Έξ. 15,20 κ.ε. Κρ. 4,4-5,31. Δ' Βασ. 22, 14-20.

¹¹ Γαλ. 3, 28-29.

¹² Αν και η γυναίκα στην Ισραηλιτική κοινωνία υπήρχε ως πρόσωπο, είχε αναγνωρισμένη οντότητα, ο Ιουδαίος έλεγε στην προσευχή του «Ευλογητός ο Θεός που με έπλασες ούτε ειδωλόλατρη, ούτε γυναίκα, ούτε αμαθή», βλ. *Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας*, λήμμα «Γυναίκα», σ. 228, 230.

¹³ E. & W. Goodman, *The family, Yesterday, Today, Tomorrow*, New York 1975, σ. 22-37. Συναφώς βλ. Γ. Μοριχοβίτης, *Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας*, Αθήνα 1982, σσ. 41-44.

¹⁴ E. Borneman, *Η πατριαρχία*, Εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 1988, σ. 70-74, 160-168.

¹⁵ Γαλ. 3, 28-29.

στάση του και τη διδασκαλία του εξυψώνει ξανά τη γυναίκα. Χαρακτηριστικά τονίζει το άδικο του Νόμου του Μωυσή ως προς τη γυναίκα, σημειώνοντας: «λόγω της σκληροκαρδίας ημών, επέτρεψε ημίν (ο Μωυσής) απολύσαι τα γυναίκας ημών»¹⁶. Η εκτίμηση που δείχνει η ΚΔ στη γυναίκα γίνεται φανερή μέσα από την τιμή που αποδίδεται από τους Πατέρες στην Παναγία μας. Την ονομάζουν νέα Εύα¹⁷, που μέσω της υπακοής της κατόρθωσε να γίνει η γέφυρα μέσω της οποίας το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδας, ο θεός Λόγος ενανθρωπίστηκε, για να σώσει τον άνθρωπο από την αμαρτία και τα δεσμά του θανάτου. Λυτρώνοντας τον άνθρωπο από την εξουσία του βροτοφάγου δαίμονος, χαρίζοντας του τη δυνατότητα της αντικειμενικής σωτηρίας του και της επανένωσής του με τον Τριαδικό Θεό.

Ο Χριστός δε δίστασε να συναναστραφεί πόρνες¹⁸, να συνομιλήσει με τη Σαμαρείτιδα¹⁹, να συγχωρέσει τη μοιχαλίδα²⁰. Η στάση του αυτή έδειξε με άμεσο και έμμεσο τρόπο πως θεωρούσε ισότιμη τη γυναίκα με τον άνδρα. Επιπλέον ανάμεσα στον ευρύ κύκλο των μαθητών του δεν υπήρχαν μόνο άνδρες αλλά και γυναίκες. Τέλος, ο Χριστός ως αναστημένος φανερώθηκε πρώτα στις μυροφόρες γυναίκες²¹ και όχι

¹⁶ Ματθ. 19,8.

¹⁷ «Όπως η Εύα έγινε η μόνη βοηθός του Αδάμ από όλο το βασίλειο των ζώων και των φυτών, γιατί ήταν ο μόνος άνθρωπος. Κατά παρόμοιο τρόπο μόνο η Παναγία από όλη την κτίση βοήθησε τον Θεό, για να φανερώσει την αγαθότητα και την φιλανθρωπία Του. Γιατί ήταν η μόνη που με την αγιότητα και την ενάρετη ζωή της συμμετείχε στην χρηστότητα του Θεού. Ο Θεός δεν βρήκε στο πρόσωπο της Παναγίας απλά μόνο ένα κατάλληλο όργανο, όπως ο γλύπτης ψάχνει να βρει ένα κατάλληλο εργαλείο που να εξυπηρετεί στην υλοποίηση του σκοπού του, αλλά βρήκε ένα ξεχωριστό και ικανό συνεργάτη, «συνεργού τυχών επικαιροτάτου», που μπορούσε να συμβάλει στο έργο της θείας Οικονομίας», Νικολάου Καβάσιλα, *Λόγος εις την Γέννησιν* 6, Π. Νελλα, Η Θεομήτωρ, σελ. 108-110. Νικολάου Καβάσιλα, *Λόγος εις τον Ευαγγελισμόν* 4, Π. Νελλα, Η Θεομήτωρ, σελ. 130-132.

¹⁸ Λουκ. 7,47.

¹⁹ Ιω. 4, 5-42.

²⁰ Ιω. 8, 1-11.

²¹ «Η πρώτη Μυροφόρα είναι η Μαρία η Μαγδαληνή από την οποία ο Χριστός είχε βγάλει επτά δαιμόνια. Και για αυτή την ευεργεσία τον ακολουθούσε. Μετά την ανάληψη του Χριστού πήγε στη Ρώμη στον αυτοκράτορα Τιβέριο και θεράπευσε το μάτι του. Επίσης κατήγγειλε στον Τιβέριο τον Πιλάτο και τους αρχιερείς για την άδικη σταύρωση του Χριστού κι αυτός τους θανάτωσε. Η Μαρία η Μαγδαληνή πέθανε στην Έφεσο όπου την έθαψε ο Ιωάννης ο Θεολόγος. Αργότερα ο αυτοκράτορας Λέων ο Σοφός, πήρε τα λείψανά της στην Κωνσταντινούπολη. Δεύτερη ήταν η Σαλώμη κόρη του Ιωσήφ του Μνήστορος η οποία αργότερα παντρεύτηκε τον μικρό Ζεβεδαιό. Τρίτη μυροφόρος ήταν η Ιωάννα η γυναίκα του Χουζά ο οποίος ήταν επίτροπος και οικονόμος στο σπίτι του βασιλιά Ηρώδη. Τέταρτη η Μαρία η αδερφή του Λαζάρου η οποία προηγουμένως είχε αλείψει τον Χριστό με το μύρο όπως γράφει ο Ευαγγελιστής Ιωάννης. Πέμπτη ήταν η αδερφή της η Μάρθα η οποία υπηρετούσε τον Χριστό με πολύ προθυμία από την αρχή. Έκτη είναι η Μαρία η γυναίκα του Κλωπά. Αυτή τη Μαρία, ο ευαγγελιστής Ιωάννης ονομάζει «αδελφή της Θεοτόκου». Ο Ιωακείμ, ο πατέρας της Παναγίας είχε ένα αδελφό και όταν εκείνος

στους μαθητές του²². Μέσα από τις μυροφόρες φαίνεται ξεκάθαρα μια ενδιαφέρουσα εκκλησιολογική ερμηνεία της διακονίας των γυναικών στο έργο και την αποστολή του αναστημένου Χριστού²³. Οι γυναίκες δεν παραγκωνίζονται αλλά ούτε μένουν στο περιθώριο των γεγονότων, αντίθετα η συμμετοχή τους στο σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου είναι έντονη²⁴.

Μέσα από τις πράξεις των Αποστόλων αλλά και από τα υπόλοιπα βιβλία της ΚΔ φαίνεται η ισότιμη αλλά και συγχρόνως ξεχωριστή θέση που αποδίδει η Εκκλησία στη γυναίκα. Χαρακτηριστικά αναφέρονται τα ονόματα της Πρισκίλλας²⁵, της Λυδίας²⁶, της Αγία Θέκλας και αναρίθμητων άλλων γυναικών που γίνονται συνεργάτες στο έργο του κηρύγματος και της διακονίας στη ζωή της Εκκλησίας²⁷. Ο Απόστολος Παύλος αναφέρει για αυτές φράσεις που χρησιμοποιεί γενικά στις επιστολές του για τους κόπους και τις ταλαιπωρίες των Αποστόλων²⁸: «ἤτις πολλὰ ἔκοπίασεν εἰς ὑμᾶς», «τὰς κοπιώσας ἐν Κυρίῳ», «ἤτις πολλὰ ἔκοπίασεν ἐν Κυρίῳ»²⁹.

Εν κατακλείδι μπορεί μέσα από τα κείμενά της ΠΔ να φαίνεται ότι η γυναίκα έχει υποδεέστερη θέση στην κοινωνία και στα θρησκευτικά καθήκοντα της θρησκείας των Ισραηλιτών. Φυσικά, υπάρχουν και κάποιες φωτεινές εξαιρέσεις. Με τον ερχομό, όμως, του Χριστού, τη διδασκαλία και τη δημόσια δράση του η θέση της γυναίκας γίνεται ισότιμη με εκείνη του άνδρα. Έτσι συναντάμε αρκετά ονόματα γυναικών που μέσα από τα βιβλία της ΚΔ φαίνεται ότι διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο μέσα στην Εκκλησία. Ο ερχομός λοιπόν του εναθρωπήσαντος Λόγου

πέθανε χωρίς να έχει παιδιά, πήρε την γυναίκα του ως σύζυγο του σύμφωνα με τον Μωσαϊκό νόμο. Με αυτήν απέκτησε ένα παιδί, τη Μαρία. Έβδομη Μυροφόρος ήταν η Σωσάννα. Υπήρχαν κι άλλες Μυροφόρες που βοηθούσαν τις παραπάνω, όπως λέει ο Ευαγγελιστής Λουκάς, αλλά τα ονόματά τους δεν αναφέρονται από τους Ευαγγελιστές», Αγ. Νικολάου Βελμίροβιτς, *Αναστάσεως ημέρα*, ομιλίες Γ', Αθήνα 2011, σ. 64-82. Βλ. Μαρκ. Μάρκ. 15,43-16,8. Λουκ. 24, 1-10. Ιω. 19,25. Ματθ 27,56. Μαρκ. 15,40,

²² Σ. Αγουρίδη, *Η Ευαγγελική ιστορία του Πάθους και ρόλος των γυναικών. Θεολογία και Κοινωνία σε Διάλογο*, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 1999, σ. 286.

²³ Αυτόθι.

²⁴ Χ. Θεοδώρου, «Ομιλία εις την Κυριακή των Μυροφόρων» (08/05/2011), *Ιερά Μητρόπολη Κωνσταντίας και Αμμοχώστου*, <http://www.imconstantias.org.cy/441.html>

²⁵ Ρωμ. 16, 3. Πραξ. 18, 2-3.

²⁶ Πραξ. 16.

²⁷ Πραξ. 1,14· 9, 36· 41· 12,12· 16,14. Στις επιστολές του Αποστόλου Παύλου συναντάμε τα ονόματα των γυναικών, Απφά, Ευνίκη, Κλαυδία, Λωίς, Μαρία, Συντύχη, Εοδία και Φοίβη. Βλ. Προς Φιλήμ. 2, 16. Β' Τιμ. 1,5. 3,11. 4,21. Ρωμ. 16, 1-6. Φιλιπ. 4,2.

²⁸ Ιω. Καραβιδόπουλου, «ΙΟΥΝΙΑΣ Η ΙΟΥΝΙΑ; Κριτική του κειμένου και Ερμηνευτική προσέγγιση του Ρωμ. 16,7», στον Τιμητικό Τόμο *Εκκλησία-Οικουμενή-Πολιτική. Χαριστήρια στον Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Δαμασκηνό*, (πρ. Μητροπολίτη Ελβετίας), 2007, σ. 309- 324.

²⁹ Α' Κορ. 4,12. 15,10. 16,16. Γαλ. 4,11. Φιλ. 2,16. Κολ. 1,29. Α' Θεσ. 5,12. Α' Τιμ. 4,10 κ.ά.

εξυψώνει τη γυναίκα. Ο Χριστός με τη διδασκαλία και το παράδειγμά Του, έδωσε και πάλι στην γυναίκα την δυνατότητα να ξαναβρεί «το αρχαίον και πρωτόκτιστον κάλλος» της.

2. Η θέση της γυναίκας μέσα από τα Πατερικά Κείμενα.

Πολλοί Πατέρες της Εκκλησίας μας αναφέρονται σε ξεχωριστές γυναίκες για την προσφορά τους στο Χριστιανισμό μέσα από τα κείμενά τους. Τολμούν, όμως, και αναφέρονται και γενικά στο τι θέση έχει ή πρέπει να έχει η γυναίκα στη χριστιανική κοινωνία και γενικότερα στην Εκκλησία. Αυτό δείχνει πόσο μεγάλη αξία είχε η γυναίκα στην πατερική διδασκαλία.

Οι Πατέρες κατανοούν το άδικο της νομοθεσίας απέναντι στις γυναίκες και προσπαθούν με κάθε τρόπο να το στηλιτεύσουν. Χαρακτηριστικά ο Γρηγόριος Ναζιανζηνός υπερασπίζεται τη γυναικεία φύση που υφίσταται αδικία από την νομοθεσία. Το πάθος του μάλιστα για να αποκαταστήσει αυτήν την αδικία, τον κάνει να τονίσει αυτή την αδικία ενώπιον του αυτοκράτορα του Μ. Θεοδοσίου³⁰. Έτσι τονίζει ότι αρνείται να αποδεχτεί τη νομοθεσία που είναι κατά της γυναίκας, αφού οι νομοθέτες ήταν άνδρες³¹. Αυτό, όμως, υποστηρίζει ο Πατήρ, ότι έρχεται σε αντίθεση με όσα έπραξε ο Θεός κατά τη δημιουργία του άνδρα και της γυναίκας, που τους έπλασε και τους δύο από χώμα αλλά συγχρόνως «κατ' εικόνα» και «καθ' ομοίωσίν» Του³². Επιπλέον η νομοθεσία των ανθρώπων, που αδικούσε κατάφωρα τη γυναίκα έρχεται σε αντίθεση με τους νόμους του Θεού, ο οποίος πρόσταξε να τιμούνται και ο άνδρας και η γυναίκα το ίδιο, ως γονείς³³. Επιπλέον ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος καταδικάζει την κοινωνία που ήθελε τη γυναίκα πιστή και συγχωρούσε τον άνδρα που μοίχευε³⁴. Στην ελαστική αυτή ηθική των ανθρώπων, ο Γρηγόριος αντιπαραβάλλει τη δίκαιη τιμωρία που υπέστησαν και οι δύο οι

³⁰ Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, *Λόγος ΛΖ'*, PG 36, 281- 308.

³¹ Αυτόθι, PG 36, 289AB: «Ανδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες, διὰ τοῦτο κατὰ γυναικῶν ἡ νομοθεσία».

³² Αυτόθι, PG 36, 289C: «Εἷς ποιητῆς ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, εἷς χοῦς ἀμφότεροι, εἰκῶν μία, νόμος εἷς, θάνατος εἷς, ἀνάστασις μία».

³³ Αυτόθι, PG 36, 289BC: «Θεὸς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἣτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη, ἵνα εὖ σοι γένηται, ἡ ἐν ἐπαγγελίαις κειμένη. Καὶ Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτῳ, ἡ Ὅμοίως καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐτίμησε, καὶ τὸ κακὸν ἐκόλασεν».

³⁴ Αυτόθι, PG 36, 289AB: «Τὸ ἐρώτημα, ὃ ἐρώτησας, τοῦτο σωφροσύνην τιμᾶν μοι δοκεῖ, καὶ ἀπόκρισιν ἀπαιτεῖν φιλόφρονον· σωφροσύνην, περὶ ἣν ὁρῶ τοὺς πολλοὺς κακῶς διακειμένους, καὶ τὸν νόμον αὐτῶν ἄνισον, καὶ ἀνώμαλον. Τί δήποτε γὰρ, τὸ μὲν θῆλυ ἐκόλασαν, τὸ δὲ ἄρρεν ἐπέτρεψαν; Καὶ γυνὴ μὲν κακῶς βουλευσαμένη περὶ κοίτην ἀνδρὸς μοιχᾶται, καὶ πικρὰ ἐντεῦθεν τὰ τῶν νόμων ἐπιτίμια· ἀνὴρ δὲ καταπορνεύων γυναικὸς, ἀνεύθυνος; Οὐδέχομαι ταύτην τὴν νομοθεσίαν, οὐκ ἐπαινῶ τὴν συνήθειαν».

Πρωτόπλαστοι από το Θεό. Παράκουσαν την εντολή του Θεού, αμάρτησαν, τιμωρήθηκαν και οι δύο με την έξωσή τους από τον Παράδεισο και της στέρησης των αγαθών της αρχέγονου καταστάσεως. Αλλά ο Θεός και στους δύο έδωσε την ελπίδα της σωτηρίας με την έλευση του Θεανθρώπου³⁵, «Και τους δύο τους σώζει ο Χριστός με τα πάθη Του. Έγινε άνθρωπος για τον άνδρα; Το ίδιο και για τη γυναίκα... Λέγεται ότι προέρχεται (ο Χριστός) από το σπέρμα Δαβίδ. Νομίζεις ενδεχομένως ότι με αυτό τιμάται ο άντρας; Γεννάται όμως από την Παρθένο και αυτό είναι υπέρ των γυναικών»³⁶.

Την ίδια άποψη με τον Καππαδόκη Πατέρα εκφράζουν και άλλοι Πατέρες ή εκκλησιαστικοί συγγραφείς. Για παράδειγμα ο Θεοδώρητος Κύρου, κατηγορεί τους άντρες νομοθέτες ότι «της ισότητος ουκ εφρόντισαν»³⁷. Παράλληλα οι άλλοι δύο Καππαδόκες ο Μέγας Βασίλειος³⁸ και ο αδερφός του Γρηγόριος Νύσσης³⁹ σημειώνουν την αδικία που δείχνει η νομοθεσία στο πρόσωπο της γυναίκας και υπογραμμίζουν ότι ο Θεός τους έπλασε ισότιμους. Ο Αστέριος Αμασίας⁴⁰ στην ομιλία στο κατά Ματθαίον ευαγγέλιον εξηγεί ότι η γυναίκα δεν μπορεί να διωχθεί από τη συζυγική στέγη της για κανένα λόγο. Έτσι δημιουργεί ένα τείχος προστασίας απέναντι στη γυναίκα που ήταν σύζυγος και μητέρα. Στις παραπάνω αναφορές εκκλησιαστικών συγγραφέων που μέσω της πέννας τους υπερασπίστηκαν τη γυναίκα υπάρχουν φυσικά και άλλοι. Αυτοί όχι μόνο ακολούθησαν τη διδασκαλία του Χριστού αλλά και την έκαναν πράξη.

Σε αυτούς συγκαταλέγονται ο Κλήμης Αλεξανδρέυς που στο έργο του «Παιδαγωγός»⁴¹ σημειώνει ως συνέπειες της πνευματικής ισότητας μεταξύ των δύο φύλων ««...ανδρός και γυναικός...αναπνοή, όψις, ακοή, γνώσις, ελπίς, υπακοή, αγάπη, όμοια πάντα' ων δε κοινός μεν ο βίος, κοινή δε η χάρις, κοινή δε και η σωτηρία, κοινή τούτων και η αρετή και η αγωγή...κοινόν ουν και τούνομα ανδράσιν και γυναιξίν ο άνθρωπος». Την ισοτιμία των δύο φύλων απέναντι στο Θεό διακηρύττει και αρκετά αργότερα ο Κύριλλος Ιεροσολύμων, που εξηγεί ότι όλοι οι άνθρωποι είτε είναι άνδρες είτε γυναίκες έχουν την ίδια ψυχή. Στο μόνο που διαφέρουν είναι σε κάποια εξωτερικά χαρακτηριστικά⁴².

³⁵ Αυτόθι, PG 36, 289C.

³⁶ Αυτόθι, PG 36, 289CD.

³⁷ Θεοδώρητος Κύρου, *Ερμηνεία εις την Α' προς Κορινθίους*, PG 82, 272D.

³⁸ Βασίλειος Καισαρείας, *Είς τήν μάρτυρα Ιουλίτταν*, PG 31, 241AB.

³⁹ Γρηγόριος Νύσσης, *Περί τής του ανθρώπου γενέσεως και εις τό κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσιν*, PG 30, 33C.

⁴⁰ Αστεριού Αμασίας, *Ομιλία Ε' εκ του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου εις το «Ει έξεστιν άνθρωπω απολύσαι την γυναίκα αυτού κατά πάσαν αιτίαν»*, PG 40, 236C.

⁴¹ Κλήμης Αλεξανδρέας, *Παιδαγωγός*, 1, 4,10,1, PG 8, 260C.

⁴² Κύριλλος Ιεροσολύμων, *Κατηχήσεις*, 20, PG 33, 480C.

Όλοι οι παραπάνω εκκλησιαστικοί συγγραφείς και Πατέρες υπερασπίστηκαν τη γυναίκα της εποχής τους έναντι των νόμων και της κοινωνίας που είχε θέσει σε κατώτερο επίπεδο τη γυναίκα από τον άνδρα, τονίζοντας ότι άνδρας και η γυναίκα αποτελούν μία ενιαία οντότητα τον άνθρωπο. Τονίζουν ότι και τα δύο φύλα πλάσθηκαν ισότιμα από το Δημιουργό. Τιμωρήθηκαν το ίδιο για την παρακοή τους και μέσω της ενανθρωπήσεως, του Πάθους, της Σταύρωσης και της Ανάστασης του Θεανθρώπου τους δόθηκε η αντικειμενική δυνατότητα της σωτηρίας και του να επιτύχουν το «καθ' ομοίωσιν».

Υπάρχει ένας όμως Πατήρ που έγραψε σπουδαίους λόγους για τη γυναίκα και το ρόλο της στην κοινωνία, στο γάμο αλλά και τη σημαντική συνεισφορά της στην τεκνογονία. Αυτός ο ιεράρχης ήταν ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος. Μελετώντας κάποιος το Χρυσόστομο και τους επαίνους με τους οποίους στολίζει τη γυναίκα, αλλά και τις συμβουλές που δίνει και στα δύο φύλα για το γάμο, θα έβλεπε πόσο ψηλά τοποθετούσε τη γυναίκα, πόσο τη θεωρούσε ισότιμη με τον άνδρα.

Ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως εναντιώνεται σθεναρά στην εγκατάλειψη της συζύγου από τον άνδρα της, ακόμα και εάν εκείνος επιδιώκει την πνευματική τελειότητα μέσω του μοναχισμού, αφού και μέσα στο γάμο με τη συμβίωση του άντρα με τη γυναίκα μπορεί κάποιος να φτάσει στην τελειότητα. Συγκεκριμένα υπογραμμίζεται: «Υπάρχει και άλλη ωφέλεια εδώ, όχι μικρότερη, που μάλιστα, όταν κατορθωθεί, διαπερνά όλη τη ζωή μας. Ποια είναι; το να μην κατηγορεί κάποιος το γάμο, ούτε να νομίζει εμπόδιο και κώλυμα στο δρόμο της αρετής το να έχει γυναίκα και να ανατρέφει παιδιά και να κυβερνά σπίτι και να ασκεί τέχνη. Ορίστε και εδώ, άντρας και γυναίκα, και διοικούν εργαστήρια και ασκούν επάγγελμα και όμως αναδείχθηκαν πολύ αγιότεροι από εκείνους που ζουν στα μοναστήρια»⁴³.

Επιπλέον ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος παραβαίνει τα εσκαμμένα της εποχής που ήταν σκληρή με τις γυναίκες, όσον αφορά τη μοιχεία. Συμβουλεύει τον άνδρα να μην «απολύει» τη γυναίκα του, έστω κι αν εκείνη έχει πολλά ελαττώματα. Θεωρεί το γάμο αδιάλυτο, εκτός από την πορνεία, δηλαδή τη μοιχεία. Και αυτό όμως ακόμη, το διαζύγιο λόγω μοιχείας, θεωρεί ότι επετράπη κατ' ανάγκην, λόγω της ανθρώπινης σκληρότητας και ο Χριστός, με τη θυσία Του, το σχετικοποίησε και αυτό! Καλύτερα λοιπόν να μη χωρίζει ο άντρας τη γυναίκα του ακόμη κι όταν μοιχεύσει⁴⁴. Επιπλέον στηλιτεύει τη νοοτροπία κάποιων ανδρών, που αν και παντρεμένοι μείωναν τη γυναίκα τους με το επισκέπτονται πορνεία για να βρουν την ηδονή. Σημειώνει ότι «Διότι η γυναίκα σου δεν ήλθε σε

⁴³ Ιωάννης Χρυσόστομος, *Εις το, Ασπάσαθε Πρίσκιλλαν και Ακύλαν*, PG 51, 190.

⁴⁴ Ιωάννης Χρυσόστομος, *Εις το, Γυνή δέδεται νόμω, εφ' όσον χρόνον ζη ο ανήρ αυτής...*, PG 51, 219.

σένα για να ατιμάζεται, δεν εγκατέλειψε πατέρα και μητέρα και όλο το σπίτι της για να προσβάλλεται ... Την πήρες συνοδοιπόρο και σύντροφο της ζωής και ελεύθερη και ισότιμη. Πώς λοιπόν δεν είναι παράλογο να δείχνεις κάθε ενδιαφέρον, όταν παίρνεις την προίκα, χωρίς να αφήνεις να ελαττωθεί καθόλου, ενώ αυτό που είναι πιο πολύτιμο από όλη την προίκα, δηλ. τη σωφροσύνη [=σωματική αυτοσυγκράτηση] και τη σεμνότητα και το δικό σου σώμα, που είναι δικό της κτήμα, να το διαφθείρεις και να το μολύνεις; Εάν ελαττώσεις την προίκα, δίνεις λόγο στην πεθερό σου, εάν όμως μειώσεις τη σωφροσύνη θα δώσεις λόγο στο Θεό, ο οποίος εισήγαγε το γάμο και σου παρέδωσε τη γυναίκα»⁴⁵.

Ο ίδιος ο Χρυσόστομος μέσα από το έργο εξηγεί το πως πρέπει να συμπεριφέρεται και να μιλάει ο άνδρας στη γυναίκα μέσα στα πλαίσια του γάμου. Από τα λόγια του φαίνεται το πόσο ξεχωριστούς και συγχρόνως ίσους θεωρεί τον άνδρα και τη γυναίκα ο ιερός Πατήρ.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι οι Πατέρες της Εκκλησίας θεωρούσαν ισότιμη τη γυναίκα με τον άνδρα, για το λόγο αυτό δε δέχονταν τη νομοθεσία που ήταν καταδικαστική για τη γυναίκα, ενώ άφηνε τον άνδρα να ζει στο «απυρόβλητο σύμπαν του». Ακόμα και στο γάμο εισήγαγαν καινοτομίες, αφού αντιμετώπισαν τους δύο συζύγους ως ίσους. Οι σύζυγοι κλήθηκαν να αγωνιστούν και να κερδίσουν το μετάλλιο στο δύσκολο άθλημα της αγάπης, η οποία αυξάνει τις πνευματικές διαστάσεις της συζυγίας και οδηγεί το γάμο στην οικογένεια που είναι η «κατ' οίκον Εκκλησία». Το ότι ο βασικός σκοπός του Γάμου είναι η αλληλοβοήθεια κι η αλληλοσυμπλήρωση δείχνει ότι οι δύο σύζυγοι αποτελούν μία αδιάρρηκτη ενότητα απέναντι στο Θεό, με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Μέσα από τα πατερικά κείμενα διακηρύττεται η ισοτιμία της γυναίκας με τον άνδρα. Για τους Πατέρες και για την Εκκλησία ο άνδρας και η γυναίκα δεν διακρίνονται σε φύλα. Είναι πρόσωπα που από την μια φανερώνουν τον εσώτατο εαυτό τους ως μυστηριακή «ετερότητα», χαρισματικός πλούτος των δώρων του Θεού, και από την άλλη αποκαλύπτουν την ταυτότητα διά της χάριτος, όταν συγκλίνουν προς το κοινό Αρχέτυπο, και γίνονται ένας νέος άνθρωπος «εις εν Χριστώ».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην εργασία αυτή αναφερθήκαμε στη θέση της γυναίκας μέσα από τα πατερικά κείμενα. Επιλέξαμε τα κείμενα εκείνα μέσα από τα οποία φαίνεται ξεκάθαρα ότι οι πατέρες θεωρούσαν ισότιμη τη γυναίκα

⁴⁵ Αυτόθι, PG 51, 213-215.

με τους άνδρες. Βέβαια, υπάρχουν χωρία από πονήματα των ίδιων Πατέρων, που όταν κάποιος επιλέξει ορισμένες προτάσεις και τις απομονώσει φαίνεται σαν να υπήρχε διάχυτη μία τάση υποτίμησης του γυναικείου φύλου. Δεν είναι, όμως, έτσι. Ας μην ξεχνάμε ότι στο Χριστιανισμό το Πρόσωπο που τιμάται περισσότερο μετά τον Τριαδικό Θεό είναι η ίδια η Παναγία. Μία γυναίκα, η Παναγία γίνεται η νέα Εύα, δια της οποίας η «αρά» της πρώτης Εύας, εκλείπει. Και δι' αυτής γεννάται ο Νέος Αδάμ, ο ενανθρωπήσας Θεός Λόγος, για να διορθώσει το σφάλμα του προπάτορος Αδάμ και να νικήσει το θάνατο για χάρη του ανθρώπου.

Η γυναίκα, λοιπόν, μέσα από το πρόσωπο της Παναγίας εξυψώνεται. Οι Πατέρες αναφέρθηκαν και στο ρόλο της γυναίκας ως διακόνισσας. Θεώρησα πρόπον να μην κάνω ιδιαίτερη αναφορά στο ρόλο της γυναίκας σε σχέση με τη χειροτονία της ως διακόνισσα, αφού έχει αναφερθεί εκτενώς στο θέμα ο πρώην πρύτανης και αγαπημένος μου καθηγητής κ. Ευάγγελος Θεοδώρου και υπάρχει και η σχετική διδακτορική διατριβή του. Οποιαδήποτε αναφορά μου στη χειροτονία των γυναικών θα ήταν τουλάχιστον ελλιπής μπροστά σε όσα είπε ο κ. Καθηγητής.

Ευχαριστώ